

การตีความนิทานด้วยจิตวิเคราะห์: กรณีศึกษา หนูน้อยหมวกแดง ของชาร์ลส์ แปร์โรต์

พริยาดิศ มานิตย์*

บทคัดย่อ

จิตวิเคราะห์เป็นแนวคิดร่วมสมัยแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็น
ประโยชน์ต่อการตีความงานวรรณกรรมเพื่อค้นหาความหมายใหม่ในตัว
บท บทความนี้เป็นการนำนิทานเรื่อง หนูน้อยหมวกแดง ของชาร์ลส์ แปร์
โรต์ มาตีความใหม่โดยอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นหลัก โดยมีข้อเสนอว่า
นิทานเรื่องนี้เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางเพศที่น่าสนใจ อีกทั้งยังแฝงแนวคิด
เรื่อง “หลักของความพึงใจ” กับ “หลักของความเป็นจริง” ซึ่งเป็นมโนทัศน์
หลักคู่หนึ่งในทฤษฎีจิตวิเคราะห์

จวบจนปัจจุบัน ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ยังคงได้รับการยอมรับในฐานะ
คำอธิบายชุดหนึ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษ วิเคราะห์ วิจัยงานวรรณกรรม
เคียงข้างแนวคิดร่วมสมัยอย่างโครงสร้างนิยม สัญวิทยา หลังโครงสร้างนิยม หรือสร้าง
 ฯลฯ บทความนี้ขอเสนอให้เห็นว่าการตีความงานวรรณกรรมโดยอาศัยแนวคิดจิต
วิเคราะห์จะทำให้เราค้นพบความหมายบางแง่มุมที่แฝงอยู่ในตัวบท ทั้งนี้โดยจะใช้
นิทานเรื่อง หนูน้อยหมวกแดง (*Le Petit Chaperon rouge*) ของชาร์ลส์ แปร์โรต์
(Charles Perrault) เป็นกรณีศึกษา

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์: ลักษณะเฉพาะ

ชาร์ลส์ แปร์โรต์ เป็นนักเขียนนิทานชาวฝรั่งเศส (สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17) มีผลงานมากมายเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก ผลงานหนึ่งในนั้นคือ หนูน้อยหมวกแดง ที่ต่อมา จะมีนักเขียนนิทานรายอื่นๆ นำมาเล่าใหม่ในแบบฉบับของตน

เมื่อเปรียบเทียบนิทานเรื่อง หนูน้อยหมวกแดง ฉบับที่เขียนโดยแปร์โรต์ กับนิทานเรื่องเดียวกันในฉบับของคนอื่นๆ (เช่นของพี่น้องกริมส์) จะสังเกตได้ว่า หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์มีเนื้อหาที่แปลก โดดเด่น เป็นลักษณะเฉพาะอย่างน้อยในสองประเด็นต่อไปนี้

ประการแรก แม้ หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์เริ่มเรื่องไม่ต่างจากฉบับของคนอื่นๆ กล่าวคือตัวละครหนูน้อยหมวกแดงได้รับมอบหมายจากแม่ให้นำขนมไปเยี่ยมยายซึ่งอาศัยอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ทว่า ขณะที่นิทานในฉบับต่างๆ ไปจะย้ำประเด็นที่ว่าแม่ได้เตือนหนูน้อยไม่ให้เที่ยวเกล่เกลและพูดคุยกับคนแปลกหน้า ใน หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์กลับไม่มีแม่แต่ประโยคเดียวที่บ่งบอกว่าตัวละครแม่ เอยเตือนลูกสาวให้ระวังภัยเมื่อต้องอยู่นอกบ้าน

ประการที่สอง ในตอนท้ายของนิทาน หมาป่าได้อาศัยเล่ห์เหลี่ยมเข้าไปในบ้านของยายของหนูน้อยหมวกแดงจนต่อมาสามารถกินเหยื่อได้ทั้งยายหลาน หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์เสนอจากฉบับนี้ในลักษณะที่น่าสังเกตในแง่ที่ว่าขณะที่ในฉบับของผู้เขียนคนอื่นๆ - โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพี่น้องกริมส์ - หนูน้อยหมวกแดง และยาย แม้จะถูกหมาป่าเขมือบ แต่จะมีตัวละครตัวหนึ่ง (คนล่าสัตว์) สามารถช่วยให้รอดได้โดยฝ่าท้องของหมาป่า ทำให้ยายหลานกลับมามีชีวิตได้อีกครั้ง ตรงกันข้าม หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์จะจบลงทันทีเมื่อหมาป่ากระโจนเข้าไปและขย้ำกิน หนูน้อยหมวกแดง โดยไม่มีการปรากฏตัวของ ผู้ช่วยเหลือใด ๆ กล่าวอีกอย่างคือ สำหรับ หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์ ตัวละครผู้หญิงเป็นเหยื่อ/ผู้แพ้ ขณะที่หมาป่าคือผู้ชนะโดยสมบูรณ์ในตอนจบของนิทาน

ลักษณะเฉพาะสองประการใน หนูน้อยหมวกแดง ฉบับแปร์โรต์ดังกล่าวนี้ น่าจะมีความหมายบางอย่างเกี่ยวพันอยู่ ควรที่เราจะอธิบายหรือตีความได้

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

เท่าที่ผู้เขียนสำรวจพบ มีงานวิเคราะห์นิทานเรื่องนี้โดยอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์อยู่สองชิ้น ชิ้นแรกเสนอโดยอีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) นักจิตวิเคราะห์ชาวเยอรมัน และชิ้นต่อมาโดยบรูโน เบ็ตเตลheim (Bruno Bettelheim) จิตแพทย์ชาวอเมริกัน

ในหนังสือชื่อ *ภาษาที่ถูกลืม: บทนำสู่การเข้าใจความฝัน นิทานและตำนาน* (The Forgotten Language: An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales and Myths) ฟรอมม์เสนอว่าตัวละครสำคัญในนิทาน หนูน้อยหมวกแดง คือ หมาป่า ซึ่งตามความเห็นของฟรอมม์แล้ว เป็นสัญลักษณ์ของความอิจฉาที่เพศชายมีต่อเพศหญิงในความสามารถที่จะตั้งครรรค์ โดยหมาป่าในนิทานพยายามกินสิ่งมีชีวิตลงไปในห้องของมันแต่สุดท้ายก็ต้องตายด้วยก้อนหิน¹ อันเป็นสัญลักษณ์ของความไม่สามารถที่จะสืบพันธุ์ ข้อเสนอของฟรอมม์มีรายละเอียดอยู่ว่า

ไม่ใช่เรื่องยากที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ส่วนใหญ่ในนิทานเรื่องนี้ หมวกสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของการมีประจำเดือน และเด็กสาวซึ่งกลายเป็นผู้หญิงเต็มตัวต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเรื่องเพศ การที่ต้องระวังอย่าออกนอกเส้นทางและอย่าให้กระปุกเนยแตก จะเป็นอื่นใดได้อีกนอกจากความระแวงระวังต่อภัยคุกคามทางเพศ และการสูญเสียพรหมจรรย์ ถึงตรงนี้ ดูเหมือนนิทานจะแสดงแก่นเรื่องอื่นๆ เชิงสั่งสอนศีลธรรมเพียงประการเดียว นั่นคือ อันตรายจากความอยากรู้อยากลองเรื่องเพศ แต่เราควรไปให้ไกลกว่านั้นโดยตั้งคำถามว่า ผู้ชายมีบทบาทอย่างไร และเพศดังกล่าวถูกนำเสนอเช่นไร

¹ใน *หนูน้อยหมวกแดง* ฉบับของพี่น้องกริมส์ เมื่อหมาป่ากินหนูน้อยและยายของเธอแล้ว มันได้ผล็อยหลับไป ระหว่างนั้น คนล่าสัตว์ได้มาที่บ้านของยายหนูน้อย และผ่าท้องหมาป่าเป็นการช่วยชีวิตทั้งหนูน้อยและยาย หนูน้อยหมวกแดงนำก้อนหินขนาดใหญ่ใส่ไปในท้องของหมาป่า เมื่อหมาป่าตื่นขึ้นมา มันไม่สามารถเดินไปไหนได้ และต้องตายในที่สุด

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

เพศชายถูกบรรยายให้เป็นสัตว์ที่โหดร้าย เจ้าเล่ห์ ขณะที่กิจกรรมทางเพศ ถูกให้ภาพว่าเป็นพฤติกรรมการกินมนุษย์ ซึ่งเพศชายได้เซมือบเพศหญิง แต่ภาพเช่นนั้นคงไม่ใช่ภาพที่เกิดจากมุมมองของผู้หญิงซึ่งชอบผู้ชาย และมีความสุขกับเรื่องเพศ

ในที่นี้ เราต้องระลึกว่า ลักษณะเฉพาะของผู้หญิง คือ ความสามารถที่จะ อุ้มท้อง ฉะนั้นแล้ว หมาป่าจึงกลายเป็นสิ่งที่ชวนขน อยากรู้อย่างไรหรือ? ก็โดยการที่มันพยายามเล่นบทเป็นผู้หญิงเจริญพันธุ์ซึ่งถือครองการให้กำเนิดชีวิต หนูน้อยหมวกแดงยึดก้อนหินเข้าไปในท้องของมัน ซึ่งก้อนหินเป็น สัญลักษณ์ของการสืบพันธุ์ไม่ได้ หมาป่าจึงล้มลงและตาย การกระทำของหมาป่าได้ถูกลงโทษทั้งตามหลักตาต่อตาฟันต่อฟัน และตามความผิดที่มัน ก่อไว้ นั่นก็คือว่า มันต้องตายด้วยก้อนหินอันเป็นสัญลักษณ์ของการ สืบพันธุ์ไม่ได้ ซึ่งก้อนหินนั้นต้องถือเป็นการหัวเราะเยาะพฤติกรรมหมาป่า ในการที่จะช่วงชิงความสามารถในการสืบพันธุ์แบบเพศหญิง² (อ้างตาม Soriano 1968: 47)

²ข้อความแปลในบทความนี้ แปลโดยผู้เขียนบทความ

³C'est sans grande difficulté que l'on comprendra la majeure partie du symbolisme de ce conte. Le petit chaperon de velours rouges est le symbole de la menstruation ; la petite fille [...] devenue une femme doit maintenant faire face aux problème du sexe. Ne point s'écarter du chemin pour ne pas tomber et briser le pot de beurre, qu'est-ce d'autre qu'une mise en garde contre le danger du sexe et la perte de la virginité ? [...]

Jusqu'ici, le conte semble receler un thème unique, simple, moralisant : le danger de la tentation sexuelle. Mais il faut aller plus loin. Quel est le rôle de l'homme et comment le sexe est-il représenté ?

Le mâle est décrit comme l'animal cruel et rusé, l'acte sexuel est représenté comme l'acte cannibalesque par lequel le mâle dévore la femelle. Mais tel n'est point le point de vue de la femme qui aime l'homme et jouit du sexe. [...]

Ici il faut nous souvenir que la caractéristique de la femme consiste en sa capacité de porter des enfants. Comment, dès lors, le loup se rend-il ridicule ? En montrant qu'il a essayé de jouer le rôle d'une femme féconde qui, en elle, possède des germes de la vie. Le Petit Chaperon rouge emplit de pierres le ventre de l'animal – de pierres, symbole de la stérilité. Le loup s'effondre et meurt. Selon la loi primitive du talion, son acte est puni et puni selon son crime : il est tué par les pierres, symbole de la stérilité qui raillent son usurpation du caractère de fécondité de la femme.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

จะเห็นได้ว่าการตีความของฟรอมม์ข้างต้นนี้ อาศัยนิทานฉบับของกริมส์เป็นหลัก ซึ่ง *หนูน้อยหมวกแดง* ของกริมส์นั้นมีเนื้อหาที่ต่างกันมากอย่างมีนัยยะสำคัญกับ *หนูน้อยหมวกแดง* ของแปร์โรต์ ดังได้กล่าวแล้วว่าในฉบับของแปร์โรต์ ตัวละครหมาป่าจะไม่ตาย เนื่องจากไม่มีคนล่าสัตว์มาช่วยชีวิตหนูน้อยหมวกแดงและยาย ฉะนั้นข้อเสนองานของฟรอมม์ที่ว่าความตายของหมาป่าหมายถึงบทลงโทษของเพศชายที่ปรารถนาจะมีลูก แม้จะน่าสนใจ แต่ก็ไม่ช่วยให้เราเข้าใจลักษณะเฉพาะของ *หนูน้อยหมวกแดง* ฉบับแปร์โรต์ได้เลย

การตีความ *หนูน้อยหมวกแดง* โดยอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์อีกแบบหนึ่งคือ งานศึกษาของบรูโน เบ็ตเตลีม ในหนังสือเรื่อง *จิตวิเคราะห์นิทาน (Psychanalyse des contes de fées⁴)*

เบ็ตเตลีมศึกษา *หนูน้อยหมวกแดง* ทั้งฉบับของกริมส์และของแปร์โรต์ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะการวิเคราะห์ที่พาดพิงถึงฉบับที่เป็นกรณีศึกษาของเรา

เบ็ตเตลีมตระหนักดีถึงลักษณะเฉพาะของ *หนูน้อยหมวกแดง* ฉบับแปร์โรต์ แต่เขาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายอะไรไว้มากนัก นอกจากเขียนไว้สั้นๆว่า

ในเรื่องของแปร์โรต์ ไม่มีใครบอกหนูน้อยหมวกแดงเลยว่าไม่ให้เถลไถล และไม่ให้ออกนอกเส้นทาง เช่นเดียวกัน ในฉบับของแปร์โรต์นี้ เราจะไม่เข้าใจเลยว่าเหตุใดตัวละครยาย ซึ่งมีได้ก่อความผิดอะไรเลย ถึงต้องตายในตอนจบ⁵ (1976: 253-254)

⁴ชื่อหนังสือฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส ต้นฉบับภาษาอังกฤษมีชื่อว่า *The Uses of Enchantment*

⁵[Dans son histoire, telle qu'il la raconte, personne ne dit au Petit Chaperon Rouge de ne pas traîner en route et de ne pas s'écarter de son chemin. De même, on ne comprend pas que la grand-mère, qui n'a rien fait de mal, trouve la mort à la fin du conte.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

เบ็ดเตล็ดมีทัศนคติที่เป็นไปในทางลบต่อ หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์ ทั้งนี้ ในความเห็นของเขา แปร์โรต์เขียนนิทานเรื่องนี้ให้มีลักษณะเป็น “นิทานคำเตือน”⁶ ที่มีความหมายชัดเจนเกินไป จนผู้อ่าน (โดยเฉพาะเด็ก) ไม่ต้องใช้จินตนาการ

หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์หมดเสน่ห์ไปมาก เพราะชัดเจนจนเกินไปว่าหมาป่าในนิทานไม่ใช่สัตว์ล่าเนื้อ แต่เป็นอุปสรรคที่ไม่ปล่อยให้ผู้ฟังต้องจินตนาการเลย การลดทอนความซับซ้อนจนเกินไปนี้ ผนวกกับคติสอนใจที่แสดงออกอย่างโจ่งแจ้ง ทำให้นิทานที่ควรจะเป็นนิทานที่แท้จริง เป็นเพียงนิทานคำเตือนที่ประกาศไปเสียทุกอย่างอย่างสิ้นเชิง เช่นนี้ ผู้ฟังจึงไม่ได้ใช้จินตนาการเพื่อค้นพบความหมายของเขาเอง แปร์โรต์ซึ่งตัวเองอยู่ในการตีความเจตนาของเรื่องที่เป็นไปตามเหตุและผล เขาจึงมานะที่จะเขียนอะไรอย่างตรงไปตรงมา ยกตัวอย่างเช่น เมื่อหนูน้อยหมวกแดงถอดเสื้อผ้า ขึ้นเตียงไปนอนกับหมาป่า และหมาป่าบอกเธอว่าแขนของมันเป็นไว้กอดเธอแน่น ๆ เราแทบไม่มีอะไรจะต้องจินตนาการต่ออีกแล้ว การที่เด็กผู้หญิงคนหนึ่งตอบสนองการเข้ายวนทางเพศที่ตรงและชัดเจนขนาดนี้ ทั้งยังไม่แสดงท่าทีที่จะหนีหรือขัดขืนแม้แต่น้อย ถ้าไม่โง่ก็ต้องมีความปรารถนาที่จะถูกเข้ายวน ในทั้งสองกรณี หนูน้อยหมวกแดงคงมิใช่ตัวละครที่เราอยากจะได้ตัวเข้าไปทาบซ้อนด้วยแน่ๆ รายละเอียดเหล่านี้ทำให้หนูน้อยหมวกแดงหมดสภาพอย่างที่เราจะมี (คือเด็กน้อยที่ไร้เดียงสา มีเสน่ห์ ผู้ละเลยคำเตือนของแม่และเอาแต่เที่ยวเล่นในป่าด้วยความโลภซื้อบริสุทธิ์) แต่กลับทำให้เธอมีภาพของเด็กหญิงใจแตก⁷ (1976: 254)

⁶ ดันฉบับใช้คำว่า “un conte de mise en garde” หมายถึงนิทานที่มีเนื้อหาเตือนเด็กถึงภัยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิต

⁷ [Le Petit Chaperon rouge de Perrault perd beaucoup de son charme parce qu'il est trop évident que le loup du conte n'est pas un animal carnassier, mais une métaphore qui ne laisse pas grande-chose à l'imagination de l'auditeur. Cet excès de simplification, joint à une moralité exprimée sans ambages, fait de cette histoire, qui aurait pu être un véritable conte de
วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

เป็นอันว่า เบ็ดเตล็ดแม้จะสังเกตเห็นลักษณะเฉพาะของ หนูน้อยหมวกแดง ฉบับแปร์โรต์แต่เขาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายอะไร นอกจากคำวิจารณ์ที่ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจลักษณะเฉพาะดังกล่าว

ในเมื่องานวิจารณ์ที่ผ่านมายังไม่อาจช่วยให้ค้นพบคำตอบต่อข้อสงสัยที่ตั้งไว้ ในที่นี้ ผู้เขียนจึงจะขอลองใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เพื่อเสนอคำอธิบายอีกแบบหนึ่งที่ให้ข้อสรุปต่างไปจาก ฟรอมม์และเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้ คิดว่าข้อเสนอของผู้เขียนที่จะเสนอต่อไปนี้สามารถให้คำตอบแก่ข้อสงสัยเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของ หนูน้อยหมวกแดง ฉบับแปร์โรต์ได้อย่างน่าพอใจ

หมาป่า การเขมือบ และ “ฟัน”

ก่อนอื่น ขอให้เรามาดูความตัวละครหมาป่าซึ่งเป็น “ตัวร้าย” ของนิทานเรื่องนี้

ความเป็น “สัตว์” ของตัวละครหมาป่าย่อมสื่อถึงสัญชาตญาณดิบ ในกรณีของหมาป่าใน หนูน้อยหมวกแดง ของแปร์โรต์ ค่อนข้างชัดเจนว่าสัญชาตญาณดิบดังกล่าวมีนัยยะเกี่ยวข้องกับความต้องการทางเพศแบบผู้ชาย หรือความกำหนัดที่จะครอบครอง “ขยับ้า”/ “เขมือบ” หญิงสาว อันที่จริง เพียงแต่พิจารณา “คติสอนใจ” ทำนิทาน ก็ จะเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความน่ากลัวของหมาป่ากับความใคร่ของผู้ชาย คติสอนใจดังกล่าวมีความว่า

fées, un conte de mise en garde qui énonce absolument tout. L'imagination de l'auditeur ne peut donc pas s'employer à lui trouver un sens personnel. Prisonnier d'une interprétation rationnelle du dessein de l'histoire, Perrault s'évertue à s'exprimer de la façon la plus explicite. Par exemple, quand le Petit Chaperon rouge se déshabille et rejoint le loup dans le lit et que le loup lui dit que ses grands bras sont faits pour mieux l'embrasser, rien n'est laissé à l'imagination. Comme la fillette, en réponse à cette tentative de séduction directe et évidente, n'esquisse pas le moindre mouvement de fuite ou de résistance, on peut croire qu'elle est idiote ou qu'elle désire être séduite. Dans les deux cas, elle n'est certainement pas un personnage avec lequel on aurait envie de s'identifier. De tels détails, au lieu de présenter l'héroïne telle qu'elle est (une petite fille naïve, séduisante, qui est incitée à négliger les avertissements de sa mère et qui s'amuse innocemment, en toute bonne foi), lui donne toute l'apparence d'une femme déçue.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

ในที่นี้ จะเห็นได้ว่าเด็กทั้งหลาย
 โดยเฉพาะบรรดาสาวน้อย
 ที่น่ารัก น่าเอ็นดู
 แต่เที่ยวทะเล่ทะเล่ล่า พุดคุยกับคนไม่เลือกหน้า
 จึงหาใช้เรื่องแปลก
 หากจะมีสาวน้อยหลายรายถูกหมาป่าบางจำพวกขมิ้ม
 ข้างเจ้ากล่าวว่ หมาป่าบางจำพวก ก็เพราะ
 หมาป่าทุกตัวหาได้เหมือนกันไปหมดไม่
 หมาป่าบางจำพวกนั้นท่าทางช่างเรียบร้อย
 ไม่โว้ยวาย ไม่ฉุนเฉียว ไม่กราดเกรี้ยว
 เป็นกันเอง ช่างเอ็นโย บ้อคำหวาน
 มันจะตามคุณหนูทั้งหลาย
 ไปยังบ้าน กระทั่งถึงชอกเตียง
 แต่ อนิจจา ! คุณหนูหารู้เลยไม่ว่าหมาป่าที่อ่อนหวานนั้นแหละ
 คือหมาป่าที่อันตรายที่สุดในมวลหมาป่าทั้งหลาย⁸ (Perrault 1977: 46)

⁸[On voit ici que de jeunes enfants,
 Surtout de jeunes filles
 Belles, bien faites, et gentilles,
 Font très mal d'écouter toute sorte de gens,
 Et que ce n'est pas chose étrange,
 S'il en est tant que le Loup mange.
 Je dis le Loup, car tous les Loups
 Ne sont pas de la même sorte ;
 Il en est d'une humeur accorte,
 Sans bruit, sans fiel et sans courroux,
 Qui privés, complaisants et doux,
 Suivent les jeunes Demoiselles
 Jusque dans les maisons, jusque dans les ruelles ;
 Mais hélas ! qui ne sait que ces Loups doucereux,
 De tous les Loups sont les plus dangereux.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

หากยอมรับว่า “หมาป่า” ในที่นี้หมายถึงความกำหนัดของผู้ชาย การ “กิน” หรือการ “เซม็อบ” ก็คงเป็นอื่นใดไปไม่ได้นอกจากการลวงล้ำทางเพศที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิง ทั้งนี้ ในฉากที่หมาป่าเซม็อบหนูน้อยหมวกแดง มีองค์ประกอบหลายอย่าง ที่ชี้ให้เห็นถึงนัยยะของความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในตอนที่หมาป่าชวนสาวน้อย “ขึ้นเตียง” นั้น ดัวบที่มีคำบรรยายซึ่งชวนให้นึกถึง ภาพชายหญิงคู่นึงกำลังจะเปลือยกายร่วมกัน ดัวบทบรรยายว่า “หมาป่าซ่อนตัวอยู่ใต้ผ้าห่ม มันพูดกับหนูน้อยหมวกแดงขณะที่เห็นเธอเดินเข้ามาว่า “วางขนมกับเนยไว้บนหีบ แล้วมานอนกับยายเถอะ” หนูน้อยหมวกแดงเปลื้องผ้าออก ขึ้นเตียง เธอแปลกใจมากเมื่อเห็นสภาพยายที่อยู่ในชุดนอนบางเบา” (Ibid: 44-46 เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

เบ็ตเตลิมตีความจากข้างต้นนี้ว่าหมาป่าอยู่ในสภาพเปลือยกาย เขาเขียนว่า: “ในนิทานฉบับของแปร์โรต์ หมาป่าไม่ได้ใส่เสื้อของยาย มันเพียงนอนบนเตียงของเธอ เมื่อเด็กน้อยเปลื้องผ้าออก แล้วขึ้นเตียง เธอประหลาดใจมากที่เห็นยายของเธอเปลือยกายอยู่” (Bethelheim 1976: 252) เบ็ตเตลิมไม่ได้อธิบายว่าเหตุใดเขาจึงตีความ “ชุดนอนบางเบา” ของหมาป่า (ต้นฉบับใช้คำว่า “en déshabillé”) ว่าเป็นสภาพ “เปลือยกายอยู่” อย่างไรก็ตาม การที่เขากล่าวว่า “ในนิทานฉบับของแปร์โรต์ หมาป่าไม่ได้ใส่เสื้อของยาย” ถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเป็นความจริงที่ว่า ไม่มีข้อความใดในดัวบทเลยที่บ่งบอกว่าหมาป่าใส่เสื้อของยายเมื่อมันจัดการกินยายเสร็จแล้ว (ตรงกันข้าม ผู้อ่านมักคุ้นเคยกับเค้าโครงโดยทั่วไปของนิทานเรื่องนี้ที่ว่า เมื่อหมาป่ากินยายเสร็จ มันจะใส่ชุดของยายเพื่อปลอมตัวหลอกหนูน้อยหมวกแดงต่อไป)

⁹[Le Loup, la voyant entrer, lui dit en se cachant dans le lit sous la couverture : Mets la galette et le petit pot de beurre sur la huche, et viens te coucher avec moi. Le Petit Chaperon rouge se déshabille, et va se mettre dans le lit, où elle fut bien étonnée de voir comment sa Mère-grand était faite en son déshabillé.]

¹⁰[Dans la version de Perrault, le loup ne se revêt pas les effets de l'aïeule et se contente de se coucher dans

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

ในเมื่อตัวบทมิได้ระบุว่าหมาป่าใส่เสื้อของยาย ขณะเดียวกันก็ชี้ชัดว่ามันอยู่ใน “ชุดนอนบางเบา” เราจะอธิบายสิ่งที่ดูเหมือนขัดแย้งกันเองนี้ได้อย่างไร ผู้เขียนขอเสนอว่าหมาป่าไม่ได้ใส่เสื้อตามที่นัยยะของตัวบทเสนอ และมันก็อยู่ในสภาพ “เปลือยกายอยู่” ตามที่เบ็ดเตล็ดเลืมติความไว้จริง ๆ ก่อนอื่น สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในที่นี้คือ ภาพของ “ยาย” ใน “ชุดนอนบางเบา” นั้นเป็นคำบรรยายที่มาจากสายตาของหนูน้อยหมวกแดง (“เธอแปลกใจมากเมื่อเห็นสภาพยายที่อยู่ในชุดนอนบางเบา¹¹”) หากจะยืมศัพท์ของทฤษฎีการวิเคราะห์นวนิยาย ก็อาจกล่าวได้ว่าผู้อ่านกำลังรับรู้สภาพหมาป่าใน “ชุดนอนบางเบา” ผ่านมุมมอง ความคิด ความรู้สึกของเด็กสาวคนหนึ่ง

การ “เห็นอย่างหนึ่ง เข้าใจอีกอย่างหนึ่ง” เป็นเรื่องปกติสำหรับวิสัยทัศน์อันไร้เดียงสาของเด็ก เราอาจนึกถึงตัวอย่างกรณีของเด็กบังเอิญไปเห็นพ่อแม่กำลังมีเพศสัมพันธ์กันอยู่ แต่ด้วยความเป็นเด็ก จึงสรุปสิ่งที่เห็นออกมาเป็นคำพูด/ความคิดว่าพ่อแม่กำลังทำร้ายแม่ กล่าวอีกอย่างคือ สำหรับเด็กที่ไม่รู้ความ สิ่งที่เห็นกับสิ่งที่สรุปออกมาเป็นคำพูด/ความคิดอาจต่างกัน กระทั่งตรงกันข้ามกันโดยสิ้นเชิง ในกรณีของหนูน้อยหมวกแดง ในเมื่อตัวบทมิได้ระบุว่าหมาป่าใส่เสื้อของยาย เราก็อนุมานได้ว่าเธอ “เห็น” ร่างกายของหมาป่าตามสภาพธรรมชาติของมัน นั่นคือสภาพร่างกายเปลือยเปล่าที่เต็มไปด้วยขนสัตว์ การเห็นร่างของ “ยาย” ที่เต็มไปด้วยขนทำให้หนูน้อยเกิดความรู้สึก “แปลกใจมาก” (ต้นฉบับใช้คำว่า “bien étonnée”) เด็กสาวซึ่งไม่น่าจะเคยเห็นผู้ใหญ่สภาพเปลือยเปล่านั้นจึงไม่อาจคิดเป็นอื่นไปได้นอกจากสรุปอย่าง “ไร้เดียงสา” (ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของหนูน้อยหมวกแดง) ว่า “ยาย” กำลังสวม “ชุดนอนบางเบา” ซึ่ง “ชุดนอนบางเบา” นี้ต้องถือเป็นข้อสรุปที่ประนีประนอมความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เห็น (ร่างเปลือย) กับสิ่งที่คิด (ร่างที่สวมเสื้อ) ได้อย่างลงตัว เพราะที่จริงแล้ว “ชุดนอนบางเบา” ก็คือเสื้อที่มีลักษณะเป็นผ้าโปร่งใส สามารถ “มองเห็นทะลุ” (see-through) เห็นร่างกายของผู้สวมใส่ได้ อนึ่ง คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่แปร

¹¹[elle fut bien étonnée de voir comment sa Mère-grand était faite en son déshabillé.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

โรต์จะเลือกใช้คำว่า “en déshabillé” ซึ่งดูเหมือนรูปศัพท์จะสอดคล้องกับคำกริยา “se déshabiller” (“เปลื้องผ้าออก”) ที่ใช้บรรยายหนูน้อยหมวกแดงในไม้ที่ประโยคก่อนหน้านั้น

ทั้งหมดนี้ทำให้ภาพสุดท้ายที่ได้เป็นภาพของเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง “เปลื้องผ้าออก” แล้วขึ้นไปนอนกับหมาป่าที่ “เปลือยกายอยู่” หากจะมีอะไรวางกันบ้าง ก็เป็นเพียงผ้าบาง ๆ (ในความรับรู้ของเด็กสาว) ที่ถึงใส่ไว้กับร่างกายก็เหมือนไม่ได้ใส่ ต่างฝ่ายต่างมองเห็นเนื้อหนังของกันและกันได้ และก็เป็สภาพเปลือยของผู้ล่ากับเหยื่อนี้เองที่เป็นเสมือนบทโหมโรงให้หมาป่า ที่ในบริบทการตีความนี้หมายถึงชายผู้มีความต้องการทางเพศ สามารถ “กิน” เด็กสาวได้สำเร็จ

นอกจากฉาก “เปลื้องผ้าออก” ข้างต้นแล้ว ยังมีอีกฉากหนึ่งที่ขบขัน ความหมายทางเพศของตัวละครหมาป่า นั่นคือฉากตอนท้ายของนิทานที่หนูน้อยหมวกแดงได้ตั้งคำถามกับ “ยาย” ชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชุดคำถามที่จะนำเธอไปสู่หายนะ บทสนทนาระหว่างหนูน้อยหมวกแดงกับหมาป่าในตอนนี้มีอยู่ว่า

เธอถาม: ยายจ๋า ทำไมแขนยายยาวจัง ? ก็เอาไว้กอดหลานได้ถนัดๆ ใจ
 ยายจ๋า ทำไมขายายยาวจัง ? ก็เอาไว้วิ่งเร็ว ๆ ใจ ยายจ๋า ทำไมหูยายยาว
 จัง ? ก็เอาไว้ฟังซัด ๆ ใจ ยายจ๋า ทำไมคายายโตจัง ? ก็เอาไว้มองซัด ๆ ใจ
 ยายจ๋า ทำไมฟันยายใหญ่จัง ? ก็เอาไว้กินแก๊ง หม่าป่าใจร้ายดลอบออกไป
 พลังกระโจนเข้าใส่ และจัดการกินเธอเสีย¹² (Perrault 1977: 46)

¹²[Elle lui dit : Ma mère-grand, que vous avez de grands bras ? C'est pour mieux l'embrasser, ma fille. Ma mère-grand, que vous avez de grandes jambes ? C'est pour mieux courir, mon enfant. Ma mère-grand, que vous avez de grandes oreilles ? C'est pour mieux écouter, mon enfant. Ma mère-grand, que vous avez de grands yeux ? C'est pour mieux voir, mon enfant. Ma mère-grand, que vous avez de grandes dents. C'est pour te manger. Et en disant ces mots, ce méchant Loup se jeta sur le Petit Chaperon rouge, et la mangea.]

เมื่อวิเคราะห์รูปประโยค ขอให้สังเกตว่ามีเพียงคำถามเรื่อง “แขน” และเรื่อง “ฟัน” เท่านั้นที่ในประโยคคำตอบจะมีกรรมตรงตามหลังกริยา (“ก็เอาไว้กอดหลาน ได้ถนัด ๆ ใจ”/ “ก็เอาไว้กินแกใจ”¹³) ขณะที่ในคำตอบของคำถามอื่นมีแต่เพียง คำกริยา (เช่น “ก็เอาไว้มองซัด ๆ ใจ”¹⁴) ในเชิงความหมาย ประโยค “ก็เอาไว้กอด หลานได้ถนัด ๆ ใจ” และ “ก็เอาไว้กินแกใจ” ต่างมีกรรมตรงร่วมกันคือหนูน้อยหมวก แดง อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองประโยคต่างกำหนดให้หนูน้อยหมวกแดงตกอยู่ใน สถานะผู้ถูกกระทำ ที่สำคัญ หนูน้อยได้กลายเป็นผู้ถูกกระทำ ผู้รับผลของกริยา “กอด” และ “กิน” ซึ่งเป็นการกระทำที่มีความหมายทางเพศทั้งสิ้น

“กอด” เป็นการแสดงออกเชิงเสน่หาอย่างไม่ต้องสงสัย ขณะเดียวกัน “กิน” ก็มีความหมายทางเพศในเชิงสัญลักษณ์ เราได้เห็นจาก “คิดถึงใจ” ของ หนู น้อยหมวกแดง แล้วว่าคำว่า “หมาป่า” ก็ดี คำว่า “กิน” ก็ดี ล้วนมีนัยยะผูกโยงกับ เรื่องของกามารมณ์ และเมื่อหมาป่า “กิน” หนูน้อยหมวกแดง การ “กิน” นี้เองก็แฝง นัยยะของการลวงล้าทางเพศซึ่งสามารถอนุมานได้จากการตีความสัญลักษณ์ “ฟัน” ที่ปรากฏร่วมกับกริยา “กิน” (“ยายจำ ทำไมฟันยายใหญ่จัง ? ก็เอาไว้กินแกใจ หมาป่าใจร้ายตอบออกไป พลังกระโจนเข้าใส่ และจัดการกินเธอเสีย”¹⁵) ตาม คำอธิบายของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการตีความความฝัน “ฟัน” เป็นสัญลักษณ์ทางเพศ ดังเช่นที่ สารานุกรมสัญลักษณ์ (Encyclopédie des symboles) ฉบับหนึ่งได้อธิบายไว้ว่า “ในสัญลักษณ์ของความฝัน ฟันมักมี ความหมายทางเพศอยู่เสมอ ซึ่งอาจสื่อถึงพัฒนาการขั้นปาก ความรักแบบต้องการ กลืนกินอีกฝ่าย [...] กระทั่งจินตนาการแห่งการสอดใส่”¹⁶ (Michel Cazenave 1996: 193)

¹³[C'est pour mieux l'embrasser, ma fille./ C'est pour te manger.]

¹⁴[C'est pour mieux voir]

¹⁵[Ma mère-grand, que vous avez de grandes dents. C'est pour te manger. Et en disant ces mots, ce méchant Loup se jeta sur le Petit Chaperon rouge, et la mangea.]

¹⁶[Dans la symbolique des rêves, les dents ont presque toujours une signification sexuelle ; celle-ci peut aller d'un renvoi à la phase orale de la libido et à un amour d'ordre cannibalique [...] jusqu'au fantasme de la pénétration.]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

จากความหมายเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าว ผนวกกับการตีความนัยยะทางเพศของตัวละครหมาป่าที่ได้แสดงมา น่าจะมีเหตุผลเพียงพอที่จะสรุปว่าการที่หมาป่าใช้ “ฟัน” กัดกิน *ทิมแทง* ร่างกายหนูน้อยหมวกแดงนั้น ก็คือความสำเร็จของผู้ชายในการล่วงล้ำเข้าไปในร่างกายของหญิงสาวผู้เป็นเหยื่อนั่นเอง

และเมื่อฝ่ายหนึ่ง “ได้กิน” ขณะที่อีกฝ่าย “โดนกิน” คำถามที่น่าสนใจต่อมาคือ เราจะตีความชัยชนะของฝ่ายหนึ่งและหายนะของอีกฝ่ายหนึ่งว่าอย่างไร

ชัยชนะของหมาป่า/หายนะของหนูน้อยหมวกแดง: ความหมาย

ตัวละครในนิทานเรื่องนี้ต่างมีความปรารถนาร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง คือความปรารถนาที่เกี่ยวกับการ “กิน” หมาป่ากระหายจะเขมือบเหยื่อเพราะ “กว่าสามวันแล้วที่มันไม่ได้กินอะไร¹⁷” (Perrault 1977: 44) ขณะเดียวกัน หนูน้อยหมวกแดงและครอบครัวก็ต้องการปรนเปรอกันด้วยอาหารการกิน เริ่มจากแม่อบขนมกาแลตต์ด้วยปรารถนาจะให้ เป็นของเยี่ยมไฉ้ยาย แล้วมีหนูน้อยหมวกแดงเป็นตัวกลางที่จะทำให้ความปรารถนาของแม่เป็นจริงขึ้นมา

ความ “อยากกิน” เป็นความรู้สึกที่ถูกบงการโดยสัญชาตญาณขั้นพื้นฐานของชีวิตอันได้แก่สัญชาตญาณเพื่อความอยู่รอดและความต้องการทางเพศ ทั้งนี้การ “กิน” เป็นการแสวงหาความสุขอย่างหนึ่งคือ “ความสุขทางปาก” (oral pleasure) ซึ่งในทางจิตวิเคราะห์ ถือเป็นความสุขทางเพศรูปแบบแรกสุดของมนุษย์¹⁸ ในแง่นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าตัวละครใน *หนูน้อยหมวกแดง* ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับ การ “กิน” ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ต่างสะท้อนพฤติกรรมที่จะสนองความต้องการของสัญชาตญาณ ในกรณีของหมาป่า เราได้เห็นแล้วว่านอกจากจะเป็นการ “กิน” ตามความหมายนัยตรง

¹⁷[il y avait plus de trois jours qu'il [le loup] n'avait mangé.]

¹⁸ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ปรมาจารย์แห่งจิตวิเคราะห์ประกาศไว้เป็นทฤษฎีว่า นอกจากทารกดูดนมแม่เพื่อบรรเทาความหิวแล้ว ยังเป็นการแสวงหาความสุขทางเพศด้วย (ดู Freud 1987: 94-140)

แล้ว (สัญชาตญาณเพื่อความอยู่รอด) การ “กิน” นี้ยังตีความได้ว่าเป็นการแสวงหาความสุขทางเพศอีกด้วย¹⁹

แต่ทว่า ขณะที่หมาป่าประสบความสำเร็จที่จะใช้ “ฟัน” ของมัน “เขมือบ” ร่างกายของเหยื่อหญิงไร้เดียงสา ข้างฝ่ายครอบครัวหนูน้อยหมวกแดงกลับไม่อาจบรรลุความปรารถนาของตนได้ แม่และหนูน้อยไม่สามารถทำให้ยายได้กินขนมกาแลตต์ ด้วยตัวเองแทนที่จะได้กินขนมกลับกลายเป็นเหยื่อถูกหมาป่ากิน

สำหรับผู้สนใจทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ความสามารถ/ความล้มเหลวที่จะสนองความต้องการตามสัญชาตญาณนี้ อาจทำให้นึกถึงมโนทัศน์คู่หนึ่งคือ หลักของความพึงใจ (pleasure principle) กับหลักของความเป็นจริง (reality principle) กล่าวโดยสรุป มนุษย์ล้วนมีการกระทำที่เป็นไปตามหลักของความพึงใจ หมายความว่าเมื่อแรงขับทางสัญชาตญาณผลักดัน บงการให้ปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มนุษย์ก็จะพยายามให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนานั้นทันที เช่น หิวก็อยากกินทันที มีอารมณ์ทางเพศก็อยากร่วมเพศทันที แต่ในความเป็นจริง มนุษย์จะเรียนรู้ว่าตนไม่อาจทำตามหลักของความพึงใจได้ตลอดเวลา อีกทั้งยังตระหนักด้วยว่าการสนองความต้องการของตนโดยทันทีทันใด ในบางครั้ง อาจนำมาซึ่งอันตรายแก่ตัวจากการลงโทษของโลกภายนอก มนุษย์จึงจำเป็นต้องควบคุมหลักของความพึงใจด้วยหลักของความเป็นจริง อันได้แก่ความคิด สติปัญญา ประสบการณ์ การเรียนรู้ที่จะยับยั้งชั่งใจ รู้จัก

¹⁹ในเชิงสัญลักษณ์ ก่อนข้างชัดเจนว่าหมาป่ามี “แรงจูงใจ” ในการกินยายกับการกินหนูน้อยหมวกแดงแตกต่างกัน เมื่อหมาป่ากินยาย ตัวพระบรูว์ว่ามันกินเพราะ “กว่าสามวันแล้วที่มันไม่ได้กินอะไร” ซึ่งสื่อว่าเป็นการกินเพื่อประทังชีวิตหรือสนองสัญชาตญาณเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น ต้องไม่ลืมว่าในฉากที่หมาป่ากินยาย ไม่มีข้อความใดที่จะบ่งชี้ความหมายทางเพศ (เช่นการ “เปลื้องผ้า”) ตรงกันข้าม ในกรณีของหนูน้อยหมวกแดง นอกจากตัวพระจะไม่ระบุว่าหมาป่าการกินเด็กสาวเพราะความหิวโหยตามปรกติแล้ว องค์กรประกอบหลายอย่าง (ดังที่ได้แสดงมา) ทำให้เชื่อได้ว่า การกินนี้มีแฝงสัญลักษณ์ทางเพศ โดยสรุป การที่หมาป่า “กิน” ทั้งยายและหลานจึงสื่อถึงลักษณะทวีลักษณ์ของความสุขทางปาก (oral pleasure) นั่นคือการสนองสัญชาตญาณความอยู่รอด และการสนองสัญชาตญาณความต้องการทางเพศในเวลาเดียวกัน

ชะลอความต้องการและวางแผนเพื่อหาทางสนองความต้องการของตนอย่างปลอดภัยที่สุด และได้ผลดีที่สุด ขอให้สังเกตว่าหลักการทั้งสองต่างทำงานร่วมกันหลักของความพึงใจเป็นเสมือนเครื่องยนต์ที่ขับเคลื่อนให้มนุษย์ไขว่คว้าหาความสุขใส่ตัว ขณะที่หลักของความเป็นจริงทำหน้าที่เหมือนพวงมาลัย และเบรกที่ชะลอวางแผน ควบคุมทิศทางเพื่อให้บรรลุความประสงค์ที่วางไว้²⁰

เปรียบกับรถที่ไม่มีเบรกและพวงมาลัย การมุ่งตอบสนองความต้องการโดยปราศจากการควบคุมของหลักของความเป็นจริงแต่นำมาซึ่งอันตรายเท่านั้น ในทัศนะของผู้เขียน นี่คือนิพจน์สำคัญที่อธิบายว่าเหตุใดหมาป่าจึง “ได้กิน” ขณะที่ครอบครัวหนูน้อยหมวกแดง “อดกิน” และ “ถูกกิน”

ในกรณีของหมาป่า เมื่อตอนที่เจอหนูน้อยหมวกแดงครั้งแรกในป่า นั้น “อยากกิน” เหยื่อของมันแต่ก็หาได้ลงมือจัดการโดยทันทีทันใด ทั้งนี้เพราะ “ไม่กล้า” เนื่องจากมีคนตัดไม้สองสามคนอยู่ในป่า²¹ (*Ibid*: 43) ความ “ไม่กล้า” อันเกิดจากการที่หมาป่าคำนึงถึงการมีอยู่ของคนตัดไม้ในฐานะอุปสรรค แล้วยับยั้งชั่งใจไม่ทำอะไร “ตามใจปาก” ที่สำคัญ ยังชะลอเวลาหาโอกาสที่ดีและเหมาะสมกว่านั้น ในแง่หนึ่งก็คือการที่หลักของความเป็นจริงกำลังเข้าควบคุมหลักของความพึงใจ

ความร่วมมือกันระหว่างหลักของความพึงใจกับหลักของความเป็นจริงยังปรากฏอยู่ในรูปแบบของความ “เจ้าเล่ห์” การที่หมาป่าหลอกถามทางไปบ้านยายจนมันสามารถ “ไปทางที่สั้นที่สุด” และ “มาถึงบ้านยายโดยไม่ใช้เวลามากนัก²²” ก็ดี (*Ibid*: 44) การที่มันปลอมเสียงเป็นหนูน้อยเพื่อเข้าไปกินยายถึงในบ้านก็ดี หรือการที่มันปลอมเป็นยายจนได้กินหนูน้อยก็ดี ล้วนเป็นการใช้สติปัญญาเพื่อรับใช้สัญชาตญาณดิบเถื่อนทั้งสิ้น

²⁰สนใจรายละเอียด โปรดดู Freud 1981: 49-54

²¹[mais il [le loup] n'osa, à cause de quelques Bûcherons qui étaient dans la Forêt.]

²²[[Le loup se mit à courir de toute sa force] par le chemin qui était le plus court [...] Le loup ne fut pas longtemps à arriver à la maison de la Mère-grand]

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของหมาป่าแล้ว กรณีของหนูน้อยหมวกแดง(และครอบครัว) ต้องถือได้ว่าเป็นภาพที่ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง รายละเอียดบางอย่างของนิทานชวนให้ตีความได้ว่าตัวละครผู้หญิงในนิทานเรื่องนี้ – โดยเฉพาะหนูน้อยและแม่ – เป็นบุคคลที่มุ่งแต่สนองความพอใจของตนโดยปราศจากการใช้หลักของความ เป็นจริง ขณะที่หมาป่าคำนึงถึงอันตรายจากอุปสรรคของโลกแห่งความเป็นจริง (คน ตัดไม้) สามารถชะลอความต้องการของตนในรูปของความ “ไม่กล้า” หนูน้อยหมวกแดงซึ่งทำหน้าที่มอบความพึงใจทางปากแก่ยาย กลับไม่เห็นวามหมาป่าคือภัยคุกคาม จากโลกภายนอก ตัวยุทธระบุว่าหนูน้อยหมวกแดง “ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องอันตรายที่จะ หยุดคุยกับหมาป่า²³” (*Ibid*: 43 เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

ตรงข้ามกับความ “เจ้าเล่ห์” ของหมาป่า ความ “ไม่รู้” ของหนูน้อยหมวกแดงคือการไร้ซึ่งหลักของความเป็นจริง การไร้ความสามารถที่จะแยกแยะได้ว่า ใน การแสวงหาความสุขนั้น สิ่งใดคืออุปสรรค สิ่งใดคืออันตราย สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง ทว่า ความ “ไม่รู้” ของตัวละครก็หาใช่สิ่งที่มีอยู่โดยบังเอิญ ผู้เขียนได้ตั้งเป็น ข้อสังเกตไว้ตั้งแต่ตอนต้นของบทความนี้ว่า ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของ หนูน้อยหมวกแดง ฉบับของแปร์โรต์คือข้อเท็จจริงที่ว่าแม่ของหนูน้อยผู้เป็นต้นคิดเรื่อง ส่งของ “กิน” ให้ยายไม่ได้สั่งสอนหรือกล่าวเตือนลูกสาวถึงอันตรายจากโลก ภายนอก และนี่เองที่ทำให้เราพบความหมายที่แฝงอยู่ในลักษณะเฉพาะของ หนูน้อยหมวกแดง ฉบับที่กำลังศึกษากันอยู่นี้

นั่นคือ ทั้งความ “ไม่รู้” ของหนูน้อยหมวกแดงและความละเลยของแม่ต่อ โลกแห่งความเป็นจริงภายนอก ต่างร่วมกันสื่อถึงการมุ่งแต่จะสนองความต้องการ ทางสัญชาตญาณ (“กิน”) จนสุดท้ายต้องตกเป็นเหยื่อของความต้องการที่ปราศจาก การควบคุมนั่นเอง ซึ่งแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ผ่านเหตุการณ์ที่ยายและหนูน้อย “ถูกกิน” เสียเองแทนที่จะได้กิน กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ หายนะของหนูน้อยหมวกแดง

²³[le petit chaperon rouge] ne savait pas qu'il est dangereux de s'arrêter à écouter un Loup]

(ซึ่งมีความละเอียดของแม่เป็นปัจจัยเอื้อสำคัญ) ก็คือหายนะของผู้ที่ทำตามหลักของความพึงใจ แต่ปราศจากการควบคุมของหลักของความเป็นจริง

และเมื่อเข้าใจได้ว่าเหตุใด หนูน้อยหมวกแดง ฉบับแปรโรตจึงนำเสนอตัวละครแม่ที่ละเอียดเรื่องความปลอดภัยของลูกสาวตัวเอง ก็จะมีใจเรื่องยากอีกต่อไปที่จะอธิบายว่าเหตุใดจึงไม่มีคนตัดไม้ที่จะมาช่วยหนูน้อยหมวกแดงในตอนท้ายเรื่อง อันเป็นลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งของนิทานฉบับแปรโรต

หากหายนะของหนูน้อยหมวกแดงสื่อถึงการสนองหลักของความพึงใจ โดยปราศจากการใช้หลักของความเป็นจริง ชัยชนะของหมาป่าซึ่งสามารถ “เขมือบ” เหยื่อโดยไม่มีอุปสรรคใดๆ (คนตัดไม้) มาขวางกั้นก็สื่อถึงชัยชนะของสัญชาตญาณดิบ (ในที่นี้คือ สัญชาตญาณทางเพศ) ที่ทำงานอย่างประสานกลมเกลียวกับหลักของความเป็นจริง การที่มันรู้จักหลบเลี่ยง ยับยั้งความต้องการของมันเมื่อสถานการณ์ไม่อำนวยเพื่อรอโอกาสที่ดีกว่าเป็นเหตุผลเพียงพอแล้วที่นิทานไม่จำเป็นต้องมีคนตัดไม้หรือการช่วยเหลือใดๆในตอนจบของนิทาน²⁴

ปัจฉิมลิขิต

จิตวิเคราะห์เป็นทฤษฎีที่ทำให้เรามีมุมมองใหม่เกี่ยวกับมนุษย์ ทฤษฎีนี้ได้วาดภาพ “มนุษย์” ขึ้นมาแบบหนึ่ง เป็นมนุษย์ที่มีโครงสร้างจิตใจอันซับซ้อนมีมิมิดอันซ่อนเร้นเป็นแหล่งกักเก็บพลังทางสัญชาตญาณที่ผลักดันให้ก่อเกิดพฤติกรรมในระดับจิตสำนึก

²⁴ผู้เขียนใคร่ขอตั้งเป็นข้อสังเกตว่า ทศนะของจิตวิเคราะห์เป็นทศนะที่ค่อนข้างจะขัดแย้งกับแนวคิดมนุษยนิยม ทั้งนี้ หากเราเชื่อคำอธิบายของจิตวิเคราะห์ เราก็อาจสรุปได้ว่าสิ่งที่เรียกว่า “ปัญญา” อันหมายรวมถึงการคิด ไตร่ตรอง การมีสติ ฯลฯ (หรือ “หลักของความเป็นจริง”) เป็นเพียงสิ่งที่นำมาปรับใช้สัญชาตญาณดิบเท่านั้น “สติปัญญา” จึงหาใช้สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีค่าสูงไปกว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในแง่นี้ นิทานเรื่องนี้(อาจ)สอนให้รู้ว่า “ปัญญา” มีไว้เพื่อรับใช้ความเป็น “หมาป่า” ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552)

จิตวิเคราะห์ได้แทรกซึมเข้าไปในวัฒนธรรมของคนร่วมสมัย การพูดถึงความ “เก็บกด” กิติ “สัญชาตญาณ” กิติ “จิตใต้สำนึก” กิติ ฯลฯ ล้วนเป็นอิทธิพลที่ทฤษฎีนี้มีต่อเราในการอธิบายเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ในแง่หนึ่ง การนำจิตวิเคราะห์มาใช้ในการตีความงานวรรณกรรมจึงเป็นความพยายามค้นหาลักษณะ “ร่วมสมัย” ให้กับตัวบท กรณีศึกษานิทานเรื่อง หนูน้อยหมวกแดง ทำให้สรุปได้ว่าการศึกษาด้านวรรณกรรมที่เป็นผลผลิตของยุคสมัยเมื่อกว่าสี่ร้อยปีที่แล้ว โดยอาศัยแนวคิดของจิตวิเคราะห์นั้นช่วยให้เราค้นพบความหมายในแง่มุมใหม่ๆที่แฝงอยู่ในตัวบท ที่สำคัญ การที่เราสามารถนำกรอบความคิดอย่าง “หลักของความพึงใจ” กับ “หลักของความเป็นจริง” มาอธิบายนิทานเรื่องนี้ได้นั้น เป็นสิ่งที่พิสูจน์ว่างานวรรณกรรม “คลาสสิก” พร้อมจะ “สนทนา” กับแนวคิด “ร่วมสมัย” ได้เสมอ

รายการอ้างอิง

- Bettelheim, Bruno. 1976. **Psychanalyse des contes de fées**. Traduit de l'américain par Théo Carlin. Paris: Robert LAFFONT.
- Cazenave, Michel. 1996. **Encyclopédie des symboles**. Paris: Librairie Générale Française.
- Freud, Sigmund. 1981. **Essais de psychanalyse**. Paris: Payot.
- Freud, Sigmund. 1987. **Trois essais sur la théorie sexuelle**. Paris: Gallimard.
- Perrault, Charles. 1977. **Contes de ma mère l'Oye**. Paris: Editions Gallimard.
- Soriano, Marc. 1968. **Les contes de Perrault, culture savante et traditions populaires**. Paris: Gallimard.